

rosa vera

UNA APORTACIÓ A LA HISTÒRIA DEL GRAVAT MODERN A CATALUNYA

20 TANNKAS
NOTES

- (1) Les planxes són de zinc i no pas de coure. JAUME PLA encara en té alguna d'oxidada.
- (2) El llibre porta la data de 1935, però, a l'igual que Les coses benignes, s'edità el 1945. Per qüestions de censura, altra volta s'hagué de fer constar una data falsa.
- (3) Per més informació vegi's el volum 12 de la Gran Enciclopèdia Catalana i les seves Obres Completes. I Poesia. Barcelona, Edicions 62, Clàssics Catalans del segle XX, 1984, vol.35.
- (4) Vegi's el punt G.1 del llibre 12 gravats i un autoretrat de Jaume Pla d'aquesta tesi que correspon a la seva monografia.
- (5) Obres Completes, op.cit., pg.24.
- (6) Idm. pg.21, "Notes a tannkas de les quatre estacions".
- (7) A la portada no hi ha l'emblema de LA ROSA VERA ni l'any. Ambdues indicacions es troben al colofó del llibre. L'emblema ja no és un aiguafort com a Les coses benignes, sinó un fotograt com els que aniran apareixent d'ara en endavant en les obres d'aquesta editorial.
- (8) Aquest exemplar és propietat de JAUME PLA i l'analitzarem més endavant per la seva raresa i diferència enfront d'un exemplar corrent.
- (9) D'aquests catorze exemplars només hem pogut veure un EXEMPLAR D'ARTISTA numerat E que també pertany a JAUME PLA, tirat sobre paper de fil antic i amb un retrat de CARLES RIBA gravat a la punta seca.
- (10) *Aquest llibre té una història que algun dia explicaré.... Vaig tenir una baralla molt desagradable amb en Carles Riba. En Carles Riba em va fer una estafada digna d'un jutjat de guàrdia i vam acabar renyits d'una manera molt violenta.... Algun dia ho vull escriure perquè això és història. És una història molt desagradable, però és història i la història, encara que sigui desagradable, és.*
Carles Riba es va comprometre a vendre tota l'edició de 20 tannkas, cobrant un tant per cent molt considerable. Llavore va dir que, en el cas que no es vengués l'edició, en Fèlix Millet, el seu mecenes, avançaria els diners de tota l'obra.
En Millet havia fet una mena de testament segons el qual en el moment que Carles Riba els demanés, ell apor-

20 TANKAS
NOTES

taria els diners de tots els llibres, tant si es venien com si no es venien.

L'enemic principal de Carles Riba en aquella època era en Josep M^o de Sagarra. A Carles Riba li hauria agradat haver estat tan popular com ell i tenir tant d'èxit amb les senyores. Li feia un enveja terrible el seu èxit i el pròleg de les 20 tankas és un pròleg anti-Sagarra de cap a peu.

Josep M^o de Sagarra feia els llibres amb en Ramon de Capmany i els venia tots. Carles Riba, d'una manera poc acadèmica i poc poètica va dir que aconseguiria vendre, com Sagarra, tota l'edició. Però va resultar que això no va ser veritat i va arribar un moment en què el llibre es deixà de vendre. Carles Riba anava fent el plorició dient que els seus editors el pagaven molt malament i que per aquest motiu ell havia d'anar venent els seus llibres, i això em va empipar molt. Amb aquest truquet els venia i aleshores li vaig dir: Escolteu, això no és veritat, eh? Nosaltres us permetem que vengueu aquest llibre perquè guanyeu més calers, més ben dit, perquè els guanyeu tots!

I en va guanyar molts! Fins el punt que un dia, abans de barallar-nos, em confessava que a la seva vida hi havia hagut dues èpoques brillants. Una quan en Primo de RIVERA va treure els catedràtics catalans de la Universitat, llavors va tenir una mena de mecenatge de no sé qui, però fent d'expulsat i de perseguit tingué un gran èxit i una època brillantíssima. I l'altra, fou l'època d'aquest llibre. Malgrat no els va vendre tots, com que nosaltres li donàvem el 30% més els drets d'autor, va fer una quantitat de calers fabulosa. Recordo que es va comprar porcellanes xineses...

Bé, quan jo li vaig dir això, que m'empipava molt que ens fes quedar malament a nosaltres -entre altres coses perquè no era veritat- em va contestar amb una resposta monstruosa i això vull que quedi per escrit abans que jo la dinyi. Va dir: "Jo etic disposat a passar per això, per aquest tràngol d'anar a vendre llibres i pel que sigui, mentre em doni un resultat econòmic." O sigui, ell passava per tot, però de cara a la pela.

Va arribar un moment que Carles Riba va deixar de vendre llibres i jo li vaig demanar els diners d'en Millet. Aleshores em va dir una altra frase lapidària: "Mireu, em cap molt de greu però allò m'ho reservo per una altra ocasió."

Ens vam quedar amb el llibre i de la seva venda se'n cuidà en Porter, que d'això en sabia molt i seixanta llibres els hauria venut fàcilment. Carles Riba hi guanyava un 30% més i, quan en va tenir prou, ho va deixar; en Millet se'l reservava per una millor ocasió!!

20 TANKAS
NOTES

JAUME PLA va escriure una carta a CARLES RIBA dient-li que les persones que havien traduït PLUTARC i Les Vides Paralleles no podien dir mai aquelles coïses. Però la carta va ser refusada i CARLES RIBA la hi retornà.

Malgrat tot, a l'hora de fer el llibre no hi va haver cap problema. L'únic que disgustà una mica JAUME PLA fou el fet que a les "Notes a Tankas de les quatre estacions", incloses en les Obres Completes, RIBA digués aquelles paraules referint-se al llibre de LA ROSA VERA: ...(...)... una edició privada de 20 tankas, no massa feliçment inscrites dins de sengles gravats a la planxa,... (Obres Completes, op.cit., pg.182). Tot i que enguany el mateix gravador opina que aquest llibre no és del tot satisfactori, que CARLES RIBA ho cités d'aquella manera no li va ploure gens.

Però, si bé JAUME PLA no havia traduït mai PLUTARC, sí que l'havia llegit i sap apreciar molt bé el valor literari de CARLES RIBA; per això, tot i que per LA ROSA VERA ell no hi va anar mai personalment, sí que hi va enviar una altra persona per encarregar-li uns textos, perquè considerava que el seu valor poètic era superior a la seva "brutícia humana".

Després d'aquell aldarull, JAUME PLA es va anar documentant sobre CARLES RIBA, i FERRAN SOLDEVILA ja li va dir que a l'època de PRIMO DE RIVERA, no havia quedat gaire brillant amb els altres companys expulsats. JAUME PLA ens explicava doncs que uns certs precedents poc elegants ja els tenia, és a dir, era un home que davant les pessetes es tornava boig. Ara bé, si no haviés de topar amb aquest tema, CARLES RIBA era un home encantador.

Tot això que li he explicat, quan vostè escrigui, posi-li, eh! Jo penso que ho hauria d'explicar perquè li donarà interès al treball...(...)... Ara, també vull que faci constar que malgrat jo el considerés un miserable com a persona, a l'hora de fer LA ROSA VERA, li vaig encomanar uns quants endrrecs. No me'n recordo quants són, però al menys tres i un pròleg llarg, perquè com escriptor no el podia menysprear. (conversa enregistrada amb JAUME PLA a la seva casa de Vallvidrera el dia 19 de novembre de 1986).

- (11) El llibre fou cedit a la Biblioteca de Catalunya, l'any 1946, per JOSEP PORTER (vegi's nota 4 de Les coses benignes)
- (12) Escriure TANKAS amb una sola N és una errada de l'enquadrador que va muntar aquest exemplar ja que el títol de l'interior, a la portada, és correcte.
- (13) Quan CARLES RIBA lliurà les tankas a JAUME PLA perquè n'escolliés vint, encara no s'havien publicat les seves Obres Completes ni el llibre Del joc i del foc que recullen aquests epigrames. Però hem cregut que podia ser orientatiu, per la seva localitza-

20 TANNKAS
NOTES

ció, el fet d'especificar quan foren escrites i a quin grup pertanyen, si a Tannkas de les quatre estacions, escrites entre 1936 i 1939, o a Tannkas del retorn, escrites entre 1943 i 1946.

- (14) A les Obres Completes ja citades i en el llibre del mateix autor: Del joc i del foc. Barcelona, Biblioteca Selecta, 1946, vol. 10, hi consta "¿La Poesia?", amb dos interrogants, tal com es pot veure a la fotocòpia que reproduïm:

XIV

¿La Poesia?
Cal cercar-la on tu saps ja
que és, com la Gràcia
o l'aigua pura i dura
d'una font emboscada.

- (15) Tanka autògrafa de CARLES RIBA que es troba a l'EXEMPLAR ÚNIC de JAUME PLA.
- (16) A les mateixes obres citades en la nota 14 hi apareixen les paraules "¿Segueixes?" "¿M'estimes?", amb el signe d'interrogació davant i darrera tal com es mostra en la fotocòpia:

XLI

Una altra crida
que la del bosc, fa pura
l'obaga insomne.
Jo vaig davant. ¿Segueixes?
No em giraré. ¿M'estimes?

- (17) De nou, a les obres citades a la nota 14, aquesta tanka mostra una diferència en l'últim vers que si bé no altera el nombre de les síl·labes totals de l'epigrama, sí que canvia el sentit del text. Allà on en el nostre exemplar de LA ROSA VERA trobem escrits els mots "del món inabordable", en aquests altres dos llibres consultats hi figuren els de "del món on fórem naufragi". Això ens fa pensar que CARLES RIBA rectificà més tard aquest darrer vers ja que 20 tannkas és anterior.

20 TANNKAS
NOTES

LIV

De nou la casa,
i en la vetlla concorde
dels cors, el nucli
dolç, i pur i el silenci
del món on fórem naufrags.

- (18) La línia superior no està subratllada. Ho fem constar aquí ja que no sabem si fou per oblit o per composició, doncs la resta dels títols subratllats només es componen d'una sola ratlla, i això no ens permet comparar-les.
- (19) El nen és el fill de la noia que ajudava en les feines de casa a la família Pla i es diu Ramon. Aquest nen li va servir de model en diverses ocasions. El del gravat següent també és ell.
- (20) CARLES RIBA va titular aquesta tannka amb el nom de "Eugènia" a l'hora de publicar-ies com a llibre a Del joc i del foc i a les Obres Completes. Es refereix a la Srta. EUGÈNIA CREXELLS, a qui anava dedicada, deixant-ne constància a les "Reconeixences" d'aquesta darrera obra (pg.169).

XIII

EUGÈNIA

Diré llimoncs,
pomes rosades, roses,
sal i petxines,
i es pensaran que passes
entre els jardins i l'ona.

- (21) Les sigles M.T. corresponen al poeta català MÀRIUS TORRES que morí l'any 1942, als trenta-dos anys, víctima de la tuberculosi. CARLES RIBA li dedicà aquesta tannka un any després de la seva mort.
- (22) Tannka LIX de Tannkas del retorn escrita el 23-3-1944 i que clou el llibre.
- (23) Vegi's notes 2 i 7.

20 TANNKAS
NOTES

- (24) Segons la justificació del tiratge només hi hauria d'haver "l'original de primera mà d'una poesia". Tal com veurem en el seu moment, aquest correspon a la tannka 1; però l'exemplar també conté l'autògraf de la tannka 15, escrita el 7-6-43. Juntament amb aquesta, hi ha els esborranys, ratllats amb una aspa, dels primers escrits elaborats abans de compondre la definitiva, i que per les dates es pot apreciar que són anteriors:

~~El vent de la cella
apuntava a:
que el vent de la cella
que el vent de la cella
que el vent de la cella~~

~~El vent de la cella
apuntava a:
que el vent de la cella
que el vent de la cella
que el vent de la cella~~

~~El vent de la cella
apuntava a:
que el vent de la cella
que el vent de la cella
que el vent de la cella~~

~~El vent de la cella
apuntava a:
que el vent de la cella
que el vent de la cella
que el vent de la cella~~

7.6.43

~~Contat amb el vent,
apuntava a:
que el vent de la cella
que el vent de la cella
que el vent de la cella~~

7.6.43

~~El vent de la cella
apuntava a:
que el vent de la cella
que el vent de la cella
que el vent de la cella~~

7.6.43

Crítica

- (25) Hi ha alguns exemplars que també porten aquest retrat, però la planxa es va perdre i no se n'ha pogut tirar més. Així ens ho explicava JAUME PLA:

20 TANNKAS
NOTES

Hi ha un retrat, del qual se'n va fer una tirada molt curta, que és dels primers retrats que jo vaig fer en gravat, i he de confessar que n'estic força content; però és un gravat que es va fer malbé -millor dit el vaig perdre- i no sé on dimonis deu haver anat a parar, i ara em sap un greu! I això que el retratat no es va agradar, eh! És molt difícil que el retratat s'agradi, però és que a CARLES RIBA no li va ploure gens perquè era un home molt especial... En canvi jo n'estic molt content; a més a més em va quedar molt simple. Però no, ell no es va agradar. CARLES RIBA hauria volgut assemblar-se a GOETHE, però com que era un tap, un home molt petit, amb un perfil més aviat jueu que no pas de nazi..... (Entrevista enregistrada amb JAUME PLA el dia 19 de novembre de 1986)

- (26) La Mar Menuda és una platja de Tossa de Mar (Girona).
- (27) Aquests nens són els mateixos que els dels gravats 13 i 14 (vegi's nota 19).
- (28) JAUME PLA va escriure la paraula acerar, però en realitat el que es feia amb aquestes planxes de zinc era niquelar-les.
- (29) El primer vers de la tannka diu "La mar llunyana" per tant, en aquesta anotació hi mancava la paraula "mar". Tanmateix s'entén a què es refereix.

TRISTETA

Edith M. Moore

FITXA GENERAL

G

AUTOR: EMILI VILANOVA

TÍTOL: Tristeta. Pròleg d'Antoni Vilanova. Gravats a la punta seca de Jaume Pla.

LLOC: Barcelona

EDITORIAL: Edicions de La Rosa Vera

ANY: MCMXLVII (1947)

G.1

EMILI VILANOVA I MARCH (Barcelona 1840-1905). Escriptor. Cursà només estudis primaris però fou un gran lector de narrativa, especialment de la francesa contemporània.

Ja de jovenet sentí una gran vocació literària que donaria lloc a una singular habilitat per descriure tipus i costums de la vida barcelonina captats de la pròpia realitat.

Collaborà als setmanaris satírics La Pubilla, La Rambla, Lo Full de Paper, La Barretina, Lo Mestre Tites i Lo Sometent fent servir

el pseudònim J.O.M. i, més endavant, collaborà també a La Renaixença i a La Il·lustració Catalana. La seva obra sempre es mou dins el costumisme de tipus satíric i humorístic i

només algunes obres, entre elles Tristeteta, tenen un cert argument que els apropa a la novel·la curta.

Enamorat dels carrerons sòrdids, dels recons (sic) tortuosos, dels casals antics de la ciutat vella, serà el pintor inimitable dels cotzers de punt i emblanquinadors desvagats, dels pescadors de la riba i descarregadors del moll, dels carreters i gent de tralla, dels vigilants de sàinet, dels sarauistes noctàmbuls i els embriacs de taverna. (pg.18 del Pròleg).

Emili Vilanova fa servir un llenguatge molt ric en descripcions i molt col·loquial alhora (1).

JAUME PLA I PALLEJÀ (Rubí, 1914) (2).

G.2

El llibre d'EMILI VILANOVA que il·lustra JAUME PLA en aquesta ocasió, Tristeteta, és una de les escasses novel·les llargues que escrigué l'autor i on es fa palesa la seva capacitat d'observació d'ambients i de costums de la Barcelona pobra del seu temps. Dels barris on el soroll i l'aire enrarit és el pa de cada dia i on el sol només s'hi deixa veure per una llenca de cel.

Tristeteta consta de catorze capítols amb un pròleg a cura d'ANTONI VILANOVA (3), professor, investigador i crític literari que ha estudiat amb profunditat la literatura del seu besoncle.

JAUME PLA, després de llegir el llibre, va posar-se en contacte amb ANTONI VILANOVA, al qual coneixia a través de la seva muller, i va encetar la tasca d'il·lustrar-lo.

A ell li demanà que fes el pròleg ja que era una de les persones més enteses en el tema d'EMILI VILANOVA i una de les persones que més l'havia estudiat, amb l'avantatge de conèixer-lo més directament per ser de família com eren.

En aquest pròleg, ANTONI VILANOVA ens fa una mica d'història de la seva família, des dels inicis del segle XIX (quan tingué lloc la invasió napoleònica), fins a l'època del seu besoncle, tot mostrant-nos l'evolució a través de les modes i els costums del carrer.

El primer Vilanova que apareix en el text -arran d'una pintura de FLAUGIER on hi ha retratat l'avantpassat-és l'aristòcrata JOAN VILANOVA que fugí de la invasió francesa passant de Barcelona a Berga. Amb gran detall ens descriu la seva vestimenta i ens situa l'època, els costums i la moda usant, però, -cal dir-ho- un llenguatge un xic complex.

El seu fill, MARIÀ VILANOVA, fou membre (...) d'una de les primeres cases constructores d'envelats de la nostra terra, encarnació vivent de l'alegria que passa. (pg.16 Pròleg)

El seu germà, el germà de Marià, RAMON VILANOVA, fou músic i organista de la Catedral de Barcelona.

Els temps han canviat i amb ells els costums i les modes, així ens ho recorda l'autor del pròleg tot describint les singularitats d'aquests personatges.

Els dos fills grans de Marià foren l'ANTON, dibuixant i escultor, i l'EMILI, l'escriptor i el gran de la colla:

Amb ell mor aquell món de la menestralia barcelonina del vuit-cents, de petits argenters, obradors de modistes i ataconadors d'escaleta; de carders de llana i humils teixidors, de mercaders de robes i artesans, de confraries de llibreters i gremis d'arts i oficis, herència medieval de la vella ciutat mediterrània... (...) ...I amb ell ens ve a la memòria la imatge d'aquells anys que van de la monarquia isabelina a la regència, fins als desastres colonials. És

la darrera estampa romàntica de la Barcelona del vuit-cents, amb fastons i berlines, amb les darreres diligències abeurant els cavalls en el pati d'un hostal i els primers tranvies a ròssec de mules. Dames amb capells de flors multicolors, peleterines de pell i botines minúscules. Cavallers amb macfarlans i bombí. Els primers velocipedes; nenes rosses amb pameles i tirabuixona jugant al diàvolo; mainaderes i soldats amb ros, xarrets amb poneys i criats negres amb lliurea. Infants de marinera amb palmons i llaços de seda, garlandes de fruites confitades i oripell argentat en les palmes de Rams, timbals ressonants i cavalls amb guarniments i gualdrapes en la cavacada dels tres tombs. (Pg.18-19 del Pròleg).

El títol del llibre pren el nom de la seva protagonista. La Tristeta és una pobra noia de pares desconeguts, recollida per un matrimoni de bona voluntat, que es guanyava la vida fent de modista en els barris de la Barcelona vella. Fins que un dia, el noi més ben plantat del barri de la Ribera, el Regalat, li posà els ulls a sobre i s'enamorà d'ella.

Un cop casats, però, la seva felicitat durà ben poc. El marit, afeccionat a aixecar el colze, caigué en la beguda, maltractà la Tristeta i l'abandonà per embarcar-se cap a L'Havana.

La Tristeta emmalaltí i s'entornà de nou al seu barri, acollida pel matrimoni que en altre temps ja l'havia amparada. Però la seva tristesa era tan gran que no pogué contra la malaltia i s'anà fonent mica a mica, fins que un dia s'apagà la flama de la seva vida i es morí.

EMILI VILANOVA va escriure la seva novel·la amb el català de la seva època i així la Tristeta que recull el llibre Novelas Catalanas y Extranjeras publicadas en lo folletí de La Renaixensa, de l'any 1895, comença amb aquestes paraules:

Lo carrer d'en Malla ve á ser una androna llargaruda qu se-
para dues rengleres de cases, quals oberturas, encara nte
mica ensà mica enllà, sembla que's mirin fit á fit, com si'ls
edificis se volguessin abrahonar.(4)

Si aquest text el comparem amb l'edició de les Obres Comple-
tes. Noveles (Tristeta. Caricatura), que l'any 1906 féu "La
Il·lustració Catalana", podem observar una lleugera diferència
quant als accents i a les terminacions del plural:

Lo carrer d'en Malla ve a ser una androna llargaruda que se-
para dues rengleres de cases, quals oberturas, encarantse
mica ensà mica enllà, sembla que's mirin fit a fit, com si'ls
edificis es volguessin abraonar.(5)

El text -però- que ilustra JAUME PLA amb els seus gravats
per a LES EDICIONS DE LA ROSA VERA és el mateix text que a-
pareix en el llibre Colometa, la gitana. Tristeta d' EMILI
VILANOVA, editat per als Quaderns Literaris l'any 1934 i en
el qual s'inspirà:

El carrer d'en Malla ve a ésser una androna llargaruda que
separa dues rengleres de cases, les obertures de les quals,
encarant-se mica ençà mica enllà, sembla que es mirin fit
a fit, com si els edificis es volguessin abraonar.(6)

G.3

G.3.1

1. Portadella.
2. Portada a tres tintes (negre, ombra i siena), compaginada
amb un tipus de lletra i diferents cossos: EMILI VILANOVA
/ TRISTETA / PRÒLEG D'ANTONI VILANOVA / GRAVATS A LA PUN-
TA SECA DE / JAUME PLA / (emblema ROSA VERA) / BARCELONA
/ MCMXLVII /

3. Justificació del tiratge.
4. Pròleg a cura d'Antoni Vilanova, amb caplletra tipogràfica en siena.
5. XIV capítols a dues tintes (negre i siena), encapçalats per catorze gravats que porten el text imprès dintre la pisada de la planxa, amb caplletres de tipografia, vinyetes xilogràfiques per separar paràgrafs i un cul-de-llàntia fotogravat a onze dels capítols.
6. Colofó.

G.3.2

És una edició de cent-seixanta exemplars en total, impresos a la S.A.D.A.G i distribuïts com segueix:

D'aquest llibre, tercer de les edicions de la ROSA VERA, il·lustrat amb 14 puntes seques de Jaume Pla, se n'ha fet una tirada de 150 exemplars, numerats a premsa i repartits com segueix:

EXEMPLAR ÚNIC, en paper de les Manufactures Imperials del Japó, que conté: tots els dibuixos i bocets de les il·lustracions, el retrat de l'autor gravat a la punta seca, les proves d'estat de tots els gravats i una de les planxes.

12 exemplars, numerats de I a XII, en paper Extra Black de la casa Guarro, amb les proves d'estat de totes les il·lustracions, el retrat de l'autor gravat a la punta seca i una de les planxes.

137 exemplars en el mateix paper, numerats de 1 a 137, amb l'estat definitiu de les il·lustracions.

Ultra aquests, s'han tirat 5 **EXEMPLARS D'ARTISTA**, un d'ells en paper Japó Imperial, i 5 **EXEMPLARS DE COL·LABORADOR**, nominats.

G.3.3

Els exemplars no estan signats, però tretze dels catorze gravats que il·lustren el llibre porten el primer cognom del gravador, a la planxa, tal com es mostra:

pla

G.3.4

El pròleg, amb les sigles A.V. del seu autor a l'a.i.d., està compost a mà amb la lletra A.W.c. cos 14 i el text de la novel·la amb el mateix tipus i cos, però rodona en lloc de cursiva.

El número del capítol i el text que l'inicia venen impresos dintre la pisada de la planxa, amb una disposició diferent a cada gravat.

Les capitals són també del tipus Weiss i, a diferència de Les coses benignes, no tota la paraula és escrita en majúscula, sinó només la caplletra.

Aquest fou el primer llibre de LA ROSA VERA imprès als tallers de la S.A.D.A.G.

G.3.5

Les planxes són de coure, un coure molt dolent, i niquelades. Estan gravades a la punta seca i distribuïdes a cada primera plana de capítol. Per tant, són catorze gravats que il·lustren sengles capítols.

Les mides de la pisada dels gravats oscil·len entre 165-170 x 120-125.

Les estampes foren tirades pel mateix gravador i les planxes les va anar repartint en diferents exemplars.

G.3.6

És el tercer llibre de LA ROSA VERA i el tercer il·lustrat per JAUME PLA dins d'aquestes Edicions.

Els gravats dels capítols I, II i XI van ser realitzats amb l'ajuda de documents de l'època. Els dels capítols VI i VII foren trets del natural.

El text ocupa exactament el mateix espai que la planxa per facilitar la lectura i l'efecte òptic del llibre.

Per separar diferents paràgrafs d'un mateix capítol hi ha unes estrelletes impreses que JAUME PLA gravà al boix per aquesta finalitat, com a ornament.

A tall de cul-de-llàntia, al final de cada capítol, llevat de l'I, III i XI, hi ha un fotogravat d'una sanefa col·locada al capdavall d'una piràmide invertida formada per la degradació paulatina del text.

La paraula "TRISTETA" de la portada, les capitals, els números de les pàgines, les xilografies i els culs-de-llàntia són tirats en un mateix color (siena natural amb una punta d'ocre).

L'exemplar que tot seguit anem a comentar forma part del fons de la Biblioteca de Catalunya. Correspon al nº 60 d'una edició de 137, tirat sobre paper Extra Blanc de la casa Guarro amb l'estat definitiu de les catorze puntes seques de JAUME PLA.

Segons els catàlegs de la Biblioteca de Catalunya, aquest seria l'exemplar nº 40 d'una edició de 150; però, tal com es pot veure en la fotocòpia de la justificació del tiratge que hem presentat en el punt G.3.2, és clarament el nº 60 i correspon a l'edició de 137 exemplars numerats amb xifres aràbigues.

150 és el total del tiratge, sense comptar els 5 EXEMPLARS D'ARTISTA i els 5 EXEMPLARS DE COLLABORADOR que es van fer ultra aquests cent-cinquanta.

FITXA ESPECÍFICA

E

E.1

Exemplar nº 60 de l'edició de 137.

E.2

Vegi's punt G.3.1.

E.3

Biblioteca de Catalunya.

E.4

Comprat a la llibreria E.ARGOS, S.A. de Barcelona (Passeig de Gràcia nº 30) l'any 1971 per la quantitat de 750 h.

E.5

E.5.C: 270 x 205. Aquestes són les mides de la capsa-estoig on van col·locats els fulls en rama del llibre.

E.5.F: 245 x 190

E.6

143 pg. ilustr. + 9 pg. s.n., en rama.

E.7

14 gravats a la punta seca que il·lustren els 14 capítols del llibre.

E.8

Extra Blanc de la casa Guarro, amb barbes i la fil.G. en alguns fulls.

E.9

L'exemplar no ve relligat com un llibre -els exemplars de bibliòfil solen anar així perquè cadascú se'ls faci enquadernar al seu gust-, sinó que està col·locat dins una capsa-estoig de cartró folrada amb una combinació de tela i de paper de guarda de tons verdosos. La tela, de color blau, embolcalla el llom on s'hi poden veure, en daurat, les inscripcions següents: EMILI / VILANOVA / TRISTETA / PROLEG / DE A. VILANOVA / ILLUSTRACIONS / DE / JAUME / PLA /

Els fulls estan doblegats pel mig, formant un plec, i col·locats de dos en dos en rama.

Tots els gravats porten al davant un full de paper bíblia amb la filigrana d'una gavina i les lletres "La Gaviota".

Al dors de la portada hi ha el número de registre de la B.C. (R 374.913) i la lletra C, que vol dir que l'exemplar fou adquirit per compra.

El segell de la B.C apareix a la portada, a la plana número 100 del llibre, al darrer full i al fons de la capsa on es guarda l'exemplar.

En acabar el llibre, a la darrera pàgina, hi ha un paper enganxat on hi podem llegir el número del registre i la signatura (Sig⁹ 7-IV-51).

. . .

ANÀLISI DE LES ILLUSTRACIONS

CAPÍTOL I (pg.21-26)

En aquest primer capítol, EMILI VILANOVA ens fa una descripció de la zona on es desenvoluparà l'acció de la novel·la: el carrer d'en Malla i els dos carrerons que hi concorren, el d'en Burgués i el de l'Argenteria:

Pel costat de l'Argenteria s'hi entra per una volta, i una altra volta rònega, de passadís estret, li dóna eixida al carrer d'en Burgués (pg.21-22).

A la volta que uneix el carrer d'en Burgués amb el d'en Malla hi havia un taulell on feia més de quaranta anys hi tenia la seva botiga la Tristeteta.

. . .

GRAVAT 1 (pg.21)

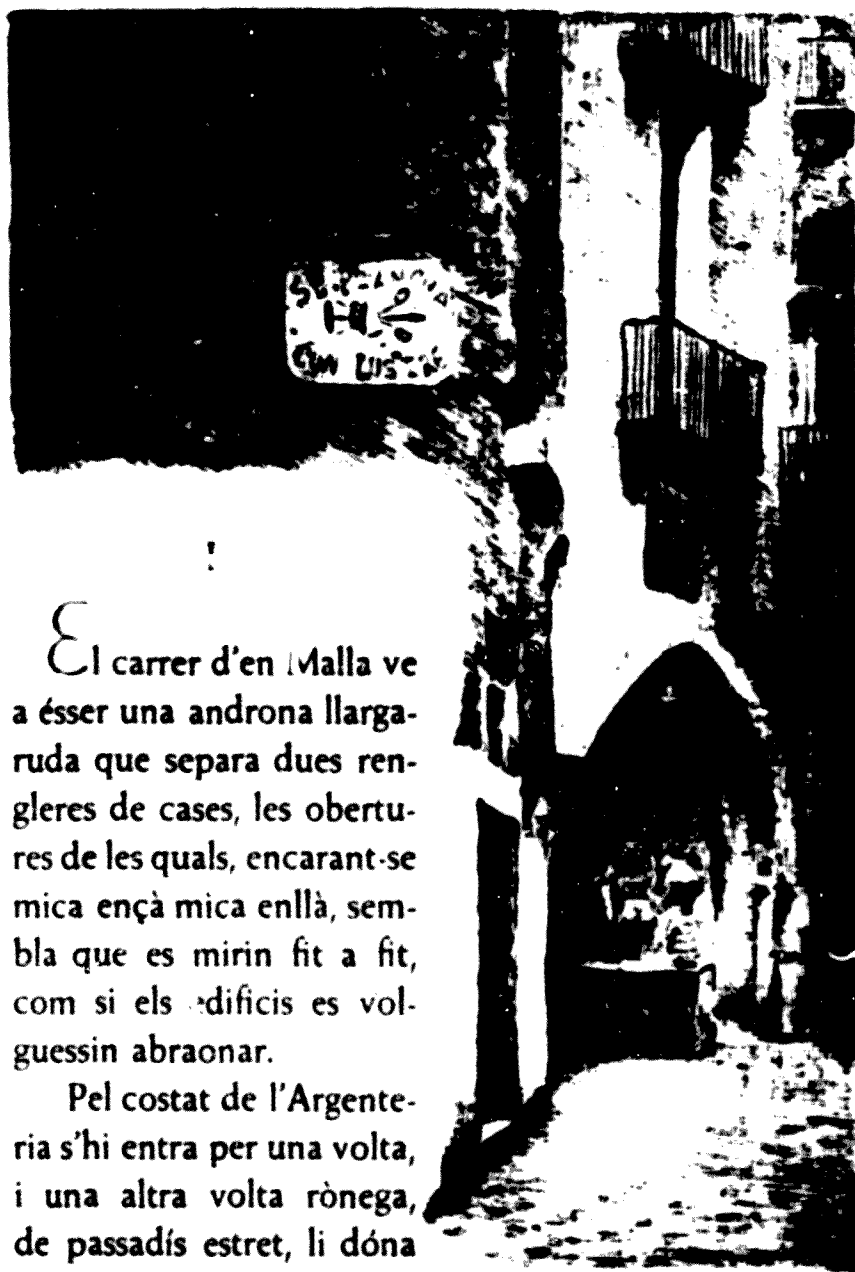
III: Exterior (8). Tenim davant nostre una escena d'exterior on es veu l'acabament d'un carrer amb una volta a l'esquerra que dóna a un passadís. En aquesta mena de túnel hi ha totde roba penjada per a vendre; roba de nens petits més concretament. A dalt i a l'esquerra, sobresortint de la façana d'una de les cases, podem veure un rètol on hi diu: SE PLANCHA / CON LUSTRE , i al mig, dibuixats, uns estris de planxadora.(9)

VII: a.i.d. (10)

IX: és una punta seca de factura suau, poc profunda, però

amb entalles gairebé sempre creuades, predominant la línia recta. El creuament donarà lloc a les zones negres.

Al quadrant inferior esquerre hi ha imprès el text inicial del capítol:

El carrer d'en Malla ve a ésser una androna llargaruda que separa dues rengleres de cases, les obertures de les quals, encarant-se mica ençà mica enllà, sembla que es mirin fit a fit, com si els edificis es volguessin abraonar.

Pel costat de l'Argenteria s'hi entra per una volta, i una altra volta rònega, de passadís estret, li dona

CAPÍTOL II (pg.27-33)

Aquest capítol ens introdueix en la vida de la Tristeta: la seva feina com a modista i la diferència existent entre el moviment de la indústria en aquells barris tan pobres i el que hi podia haver en els carrers més senyorívols. La Tristeta, que només tenia divuit anys:

Tenia la figura petita i posats graciosos, bruna, bufona en el vestir, escaient en el parlar, ... (pg.28)

. . .

GRAVAT 2 (pg.27)

III: Escena de carrer. De nou apareix la mateixa volta que en el gravat anterior, però ara la veiem de front, vista des d'un altre carrer. Damunt l'arcada s'arreglaren tres balcons i una finestra. Sota la volta, i en aquella paradeta de roba, d'esquena, hi ha una noia que deduïm és la Tristeta per relació amb el text.

A l'esquerra, un nen amb una gorra i un farcell sota el braç.

VII: a.i.d.

IX: de tractament molt similar a l'anterior, fent servir trames creuades per aconseguir els tons més foscos. Ambdues són velutades i riques de tons. Es poden apreciar algunes correccions i retocs amb tinta, que s'han fet un cop tirada la planxa per tal de tancar algunes falles de l'entintat. El gravat ocupa només la meitat dreta de la planxa i l'esquerra l'ocupa el text. El capítol acaba en forma de cul-de-llàntia amb una sa-nefa al capdavant:

.....sem-

*blava l'entretenment d'una criatura
feliç que jugués fent de mare
de per riure, entremig
de les seves nines.*

II

Allà va establir-se, en aquell taulellet, i ja se la sentí cantar: com un ocell cec que canta a qualsevol recó on li pengin la gàbia. Els veïns la van estimar ben aviat; era tan agradosa, que es feia voler, i tan treballadora i deseixida, que la feina saltava entre els seus dits com si hi jugués, i en sortia polida que ni semblava que s'hagués tocat.

Tenia la figura petita i posats graciosos, bruna, bufona en el vestir, escaiant en el parlar, i tan

III

La quitxalla del carrer d'en Burgués celebrava primeres vespres del Diu-menge de Rams amb l'animació i la cridadissa pròpia de les grans festes en les quals té part assenyada. La penetrant olor del llorer perfumava aquells barris tan poc donats als gustos de l'olfacte ni a aquestes sentides delicades. Els xiquets passejaven els rams florits i els palmons, envestint-se i fent batusses molt fermes, que ja les començaven a tremolar els *serenos* que l'en-

CAPÍTOL III (pg.35-41)

La Tristeta ultima els darrers tocs d'agulla de les peces que hauran de lluir els nens el diumenge de Rams. Era la vigília i tothom en el barri estava enfeinat amb els preparatius de la festa que s'acostava.

. . .

GRAVAT 3 (pg.35)

III: Diumenge de Rams. En primer terme i a la dreta, una dona de perfil dona la seva mà a un nen que porta una palma. Al fons hi ha altres nens que també porten palmons i van vestits amb la bata de treball i les gorres, ben idèntiques. La dona porta un davantal fins als peus i un mocador al cap.

VII: a.s.d.

IX: la factura segueix essent suau, alternant més aquí els traços corbats. JAUME PLA va treure la indumentària de fotografies de revistes que documentaven l'època (La Ilustración Española, entre altres). El dibuix presenta la mateixa distribució que l'anterior.

El capítol comença amb aquestes paraules:

La quitxalla del carrer
d'en Burgués

CAPÍTOL IV (pg.43-50)

No serà fins aquest capítol quan EMILI VILANOVA ens introduirà en la història del pre-festeig entre la Triseteta i el Regalat, un xicot ben plantat i bon minyó, però una mica vanitós:

Portava tots els ornaments que caben a la cara: és a dir, la barba repartida en patilles, bigoti i un masclet sota del llavi, ros com una papallona estesa, i, és clar que amb tants de dibuixos i "caragolillos" se li veia vessar la "guapesa" que no podia resistir-la tot sol...(...)...Tota la seva fantasia, després de la devoció que guardava per la seva boniquesa, se n'anava en presumir de valent i de forçut. (pg.48)

. . .

GRAVAT 4 (pg.43)

III: El Moll. A la dreta i en primer terme, un pescador de bigoti i masclet està fumant una cigarreta. És el Regalat. Porta una gorra de mariner i un mocador lligat al coll, la camisa cordada i, damunt, una armilla. El gec se li aguanta a l'espatlla esquerra. La cintura la porta embolcallada amb una faixa i el braç dret i part de les cames no se li veuen. Al seu darrera hi ha uns quants vaixells amb els màstils ben drets i les veles recollides.

VII: a.i.d.

IX: el Regalat és treballat amb tons més foscos per tal de reforçar el primer terme. Per aconseguir-ho, JAUME PLA ha utilitzat les entalles creuades. Els vaixells, en

canvi, tenen unes línies molt fines, llevat dels màstils que formen dues verticals fortes a banda i banda del personatge. Els vaixells estan ancorats en el moll. JAUME PLA es va inspirar en un retrat d'EMILI VILANOVA per fer el Regalat perquè, segons ens va comentar, el veia molt com un xicot de l'època.

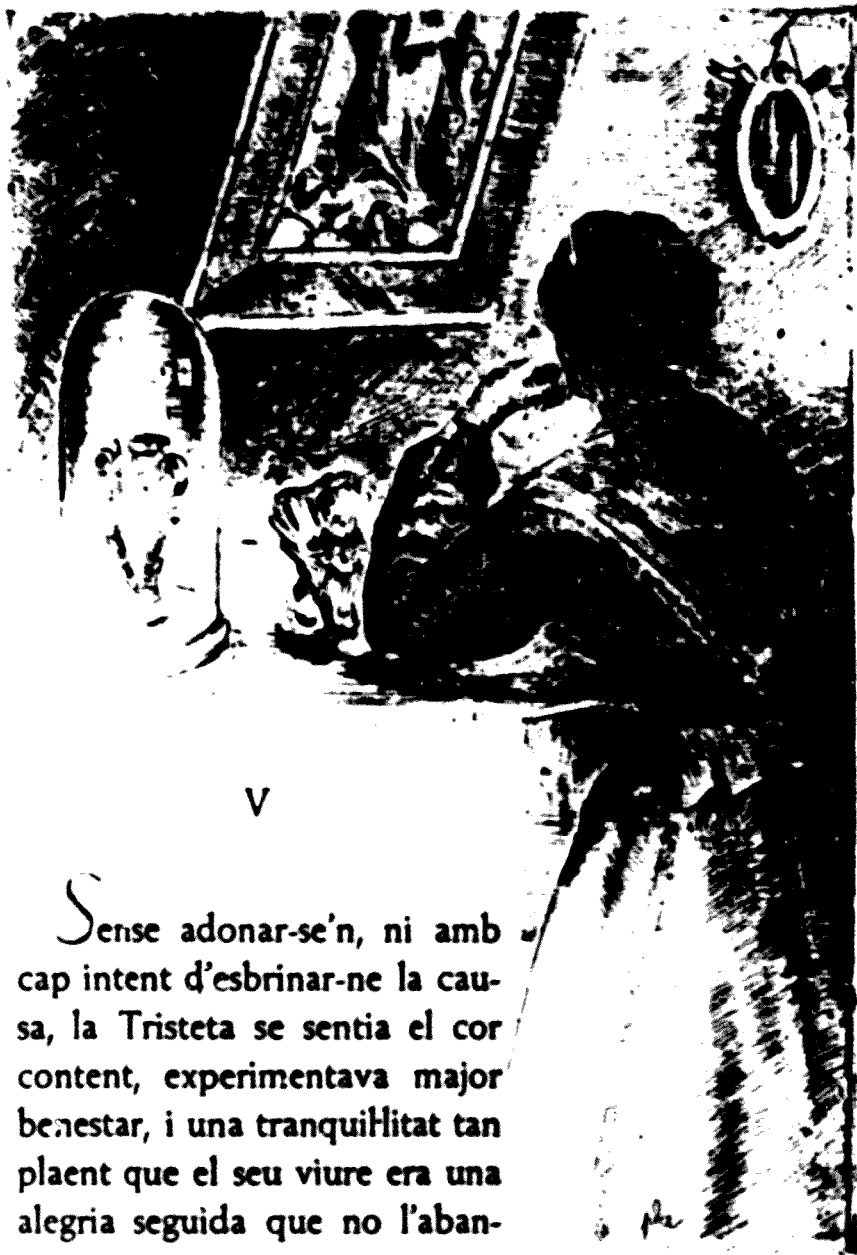
La zona gravada ocupa tres quartes parts de la planxa, igual que en el gravat 1; a la resta hi ha el text situat al quadrant inferior esquerre:

IV

No succeïa res de nou en aqueixos barris, o almenys no aparentava succeir-hi res.

Ja havia passat el Diumenge de Rams amb trontoll de feina per a la Tristeteta, i tot tornava al seu curs ordinari. En rompre

V

Sense adonar-se'n, ni amb cap intent d'esbrinar-ne la causa, la Tristeta se sentia el cor content, experimentava major benestar, i una tranquil·litat tan plaent que el seu viure era una alegria seguida que no l'aban-

El capítol clou en forma de cul-de-llàntia i amb sanefa:

.....i allí aug-

*mentà el crit dels "Regalats" que sa
mare havia deixat perdre
amb aquella curació
desencertada.*

CAPÍTOL V (pg.51-58)

Sí, la Tristeteta estava més contenta que mai, tot li donava alegria i diversió, però quan s'adonà realment que el Regalat s'havia enamorat d'ella, un galan tan lloat i tan envejat per totes les noies, quan s'adonà d'això, el seu cor es trasbalsà, cessà els seus cants i no aconseguia trobar la pau enmig d'aquella confusió.

. . .

GRAVAT 5 (pg.51)

III: Escena d'interior: habitació. D'esquena, recolzada en una calaixera, hi ha una dona amb el cabell recollit i una valona a les espatlles que reposa el cap sobre el seu braç esquerre (11). Sembla talment que guaiti un

quadre que està penjat a la paret amb tres angelets dibuixats i una figura tallada de cintura en amunt, que s'intueix com una verge. A la dreta del quadre hi ha un mirallet ovalat. Damunt el moble veiem una urna de vidre, amb un gerro dintre, i una altra setra en forma com de petxina.

VII: a.i.d.

IX: hi ha un treball molt delicat de tons, i tot i que la factura és més aviat superficial, podem apreciar una gran riquesa de matisos en les trames creuades del dibuix.

Tornem a ser davant la mateixa distribució de tres quartes parts de la planxa pel gravat i la resta, el quadrant inferior esquerre, pel text que comença i acaba així:

*S*ense adonar-se'n, ni amb
cap intent.....
.....

* * *

....., en el Maig
enamorat, quan tot conta, ella cessà
els seus cants. El Regalat li
robava la pau.

VI

A casa el senyor Jaume, el manyà del costat de la volta, semblava que hi hagués consell de guerra permanent. A migdia, després d'haver dinat, havien tingut marit i muller llarga sentada sense poder avenir-se; al vespre, mentre la Caterina recollia les tova-

Gravat 6. Altar central de l'Església dels Sants Just i Pastor de Barcelona.

CAPÍTOL VI (pg.59-69)

Ara, en aquest capítol, se'ns presenten els veïns de la Tristeteta: el senyor Jaume (el manyà) i la seva dona, la Caterina. Ells són el matrimoni que van acollir la noia.

. . .

GRAVAT 6 (pg.59)

III: Interior d'una església. Apareix davant nostre un altar amb la imatge d'una verge al centre. Als seus peus hi ha un sagrari, sis gerros i dos ciris. Damunt la Verge i dins d'una fornícula en forma de petxina hi ha tres figures i una creu.(12)

VII: al mig del lateral dret i escrit de baix a dalt.

IX: hi ha molt treball de trames i línies, però totes elles molt suaus i delicades de factura. La distribució és ara completament nova i diferent a les que hem vist fins al moment. El gravat se situa per tota la planxa tret de la part inferior que l'ocupa el text.

El capítol torna a cloure's amb la degradació paulatina de les ratlles escrites i una sanefa al capdavall:

.....*Aquell any van
sortir de promesos el Regalat i la
Tristeteta, per assistir a la fun-
ció de la Santa Creu.*

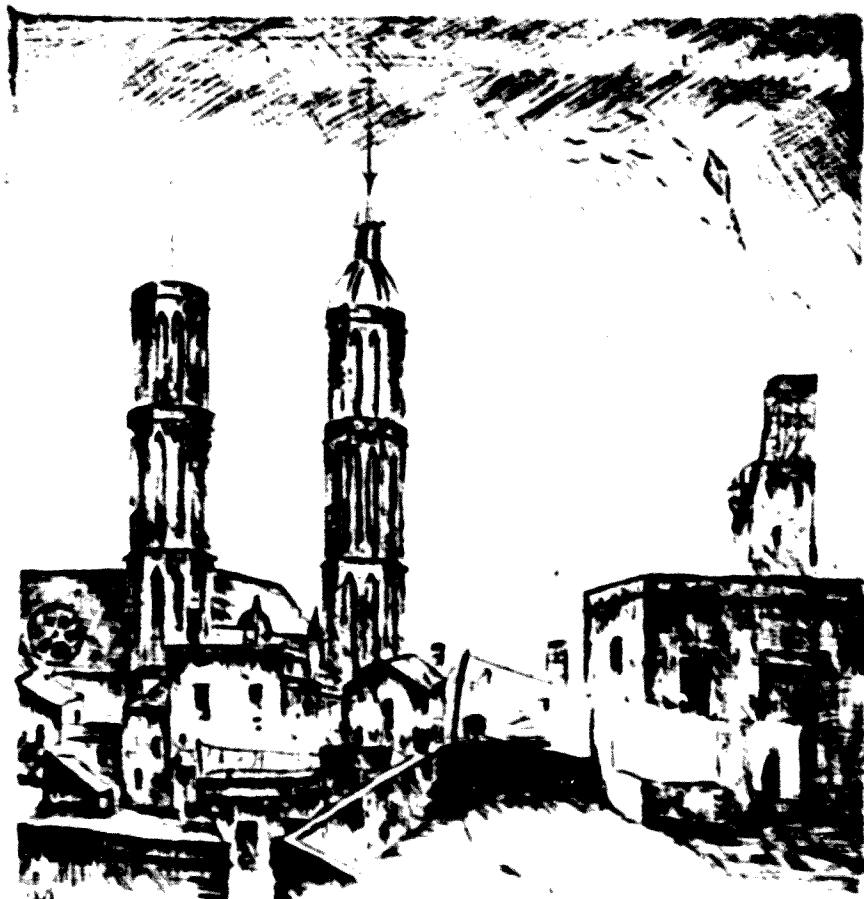

CAPÍTOL VII (pg. 71-77)

No tan sols el Regalat estava boig per la Tristeta. L'Endalet, un xicot del carrer d'en Malla, sempre havia estat enamorat d'ella; era el seu amor platònic. Però ara, des que el Regalat anava amb la Tristeta, ja no tenia illusió per a res, fins i tot el moviment sorollós i alegre del moll li passava desapercebut:

...(...)...l'anar i venir de reculons dels carros per atracar-los al costat dels bastiments; el rondinar de la matrina; els crits i les exclamacions enèrgiques dels carreters; el votar enfurismat dels napolitans del carbó; la "pali-ca" dels negociants amb llurs cares emmascarades, els seus ulls destacats i les seves dents blanques; els monosíl·labs dels anglesos, fantàstics amb la negror del carbó de pedra i els cabells rossos; la parla desentesa dels rusos (sic) i noruecs, dels taurions i peix salat; la dels alemanys sorruts i orgullosos, roigs de mal pèl, afardellats i amb torpor de moviments; la cantarella dels grecs, de calces esplèndides i armilla mesquina, amb nas corbat i mostatxos revinguts i espessos, barrejada amb el català expressiu, concís i amenaçador dels bastaixos i ribers, o el més pintoresc dels cotzers dorats a la hipèrbole i a cobrar doble; el dir xaranguer dels andalusos de Motril i dels malaguenys; la dolça tonadella dels mallorquins ingenus i regatejadors; la dels valencians de les taronges; de les rufles, i de tota cosa dolça, atractívola i moguda, que empaita tant la vista amb els gests, que l'acompanya com a l'orella per la seva híbrida galanor; tot aquell trasbals, aquella vida i neguit del tràfec i del treball que animava i distreia, no l'acompanyava (a l'Endalet) com algun temps en els seus pensaments rics d'esperança, d'amor i de goig, que ja la Tristeta era morta per a ell i li matava totes les illusions.
... (pg. 75-76)

• • •

VII

No era trist el terrat perquè hagués perdut el seu natural aspecte...

La porta de la cambreta de la modista, com abans, estava tancada tot el dia. La mateixa bellugadissa de roba estesa es veia en les cordes dels terrats veïns, en-

Gravat 7

Església de Santa Maria del Mar de Barcelona.

GRAVAT 7 (pg.71)

III: Paisatge urbà. Veiem uns terrats d'unes cases amb roba estesa. Al fons, a l'esquerra, una església amb dues torres que s'enlairen. Es tracta dels campanars de Santa Maria del Mar. Pel cel volen uns quants ocells i un estel hi planeja.

VII: a la meitat inferior del lateral esquerre.

IX: la factura és suau i superficial, tret d'algunes zones, molt poques, on la punta incideix més profundament per aconseguir uns tons més foscos. La distribució text/gravat és exactament la mateixa que l'anterior, que el gravat 6: la punta seca omple tota la planxa menys la part inferior on es troba el text. Un text que comença i acaba d'aquesta manera:

*N*o era trist el terrat perquè hagués perdut el seu natural aspecte...

.....

* * *

.....bessessin la
rifra de la seva estimada i begues-
sin dolçor de l'elegida
del seu cor.

CAPÍTOL VIII (pg.80-87)

*A*vui és el dia del gran esdeveniment. Avui es casen la Tristeteta i el Regalat.

• • •

GRAVAT 8 (pg.80)

III: Personatges. Tenim davant nostre set persones: cinc homes i dues dones. Quatre dels homes van amb barret, tres el porten de bolet i el nuvi de copa. Les dues dones van molt mudades, amb mantellina i velona, perquè avui és el dia del casament. Els tres personatges del primer terme són, d'esquerra a dreta, el Regalat, la Tristeteta i la senyora Caterina.

VII: a.i.d.

IX: el tractament de l'eina no varia dels anteriors, però torna a haver-hi força treball de trames i de textures intentant explicar les diferents qualitats de les robes. Hi ha alternança de traços llargs i més curts, de línies rectes, de no tan rectes i de més corbades. El text i el gravat estan repartits equiparativament per la meitat. A la superior hi ha la punta seca i a la inferior el text. Només a la dreta, un tros de faldilla es perllonga fins a la base de la planxa.

El capítol acaba en forma de piràmide truncada invertida, a tall de cul-de-llàntia, rematada per una sanefa fotogravada -tal com es ve donant en la majoria dels capítols- i que diu el següent:

.....se li trencà el
cor, i tots tres ploraren formant un
grup unit per l'amor que Déu
volgué que es dividís.

VIII

1 casa el senyor Jaume estaven amb els preparatius de noces. Quin tràfec hi havia! tot anava revolt. El pis encara llençava l'antipàtica farum d'aquell líquid vulgarot al qual les dones tenen tanta fallera per a fer brillar la vermellor de les rajoles.

No ho semblava a casa d'un manyà; feia dos dies que fregaven els vidres del balcó, com si diguessin: «prou, no ens martiritzin, que no podem brillar més ni anar més cu-

na

IX

Tota la *pobresa* dei manyà sortí a taula pel dinar de bodes: tovallons que es tenien encarcerats, guardant encara l'aprest de la fàbrica, i que qui sap quants anys ha que eren desats a l'armari de la roba blanca. Coqueteria de dona endreçada, que havien estat comprats poc a poc, a mesura que la casa prosperava, quan la vinguda d'un fill els havia omplert d'esperances, reservant-los per avui per demà que es casés. El noi va morir als quatre anys! Oh, bones mares senzilles i previsores! com cuita i s'allunya el vostre amor, i com imagineu felicitats futures que després el temps no us

CAPÍTOL IX (pg.89-96)

Tots sabem que després del casori sol venir l'àpat. Un gran dinar que ressuscitava els morts. La taula feia un goig com mai:

...(...)...els gots de cristall amb una sembladura de losanges d'arestes vives i tallades que la claror semblava que hi perdia l'esma, saltant d'un caire a l'altre esbojarrada d'alegria i vestint-se de colors bonics. (pg.90)

• • •

GRAVAT 9 (pg.89)

III: Taula parada. La punta seca que ara contemplem mostra un fragment de la taula del dinar de bodes. Un plat soper amb la forquilla i la cullera a la dreta i el ganivet a l'esquerra (el gravador no va tenir gaire en compte en aquest cas la inversió del gravat segons la disposició d'una taula ben parada). La copa de l'aigua i la del vi, ambdues de vidre, i el tovalló plegat en forma de triangle. Al bell mig de l'estampa, una magnífica sopera de porcellana decorada que encara fumeja, i d'on hi surt el mànec d'una llossa. Finalment, a un costat de la sopera, hi tenim l'ampolla de vidre treballat que conté el vi i, a l'altre dues copes més.

VII: a.s.e.

IX: tret de les ombres fetes amb trama creuada de línies rectes, a la resta del gravat predominen les corbes a fi de remarcar els perfils de l'einam i dels dibuixos que decoren les porcellanes i el vidre. El gravador també se serveix de la línia corbada per brodar amb

delicadesa les tovalles. És un gravat molt sensible i de molta atmosfera. La planxa està dividida ben bé pel mig, horitzontalment, per donar lloc, a la part de dalt, al dibuix, i a la part de baix al text. Amb aquestes paraules i d'aquesta manera s'inicia i finalitza el capítol:

*T*ota la "pobresa" del manyà sortí a taula pel dinar de bodes:.....
.....

* * *

.....
*tota ruborosa, digué abaixant els
ulls avergonyida: -Davant
de la Mare de Déu!*

CAPÍTOL X (pg.97-107)

*A*hores d'ara ja són tots a taula, bebent com esponges i xerrant pels descosits. Els homes, però, amb el seu aire de superioritat masculista, d'amos de la casa, expliquen les seves raons per fer entendre i demostrar qui mana realment dins el matrimoni.

* * *

X

A mig dinar, semblava com si els convidats haguessin canviat el geni i la fesomia. Tothom estava rialler i comunicatiu, parlant alhora en conversa general, menys els nuvis, que sense dir cap secret ni res que s'hagués d'amagar, enraonaven a poc a poc i pel seu compte de coses alegres, perquè si ella reia o abaixava de tant en tant la vista, el Regalat encara l'obria més, no desamparant-la amb la mirada, com si volgués ajudar la boca a dir-li dolceses, i fent-li festes molt tendres amb la sola virtut del blanc i el negre dels ulls.

A en Llança donava gust d'escoltar-lo: tenia la murria sentimental, i era un mirall d'enamorats, fins

GRAVAT 10 (pg.97)

III: Interior. En primer terme hi tenim la parella dels nou casats formada pel Regalat i la Tristeteta, els quals identifiquem per la fesomia igual a la del gravat 8. Al fons, esguardant-los, hi ha la Caterina. La parella de nuvis només es veu del pit en amunt. Ambdós tenen la mirada cota, ideterminada. El Regalat encara porta el vestit del casament; la Tristeteta no el té definit.

VII: a la meitat superior del lateral esquerre i escrit de dalt a baix.

IX: les entalles dels cabells i de l'americana del Regalat són profunds i donen un negre vellutat intens. La resta mostra un tractament de trama creuada suau, en dues o tres direccions, no més. Ve distribuït exactament com l'anterior.

A mig dinar semblava com si els convidats haguessin.....
.....

* * *

.....
Regalat, qui apryarà el llum, tu o la teva dona ? -Tots dos !- se sentí que responien alhora dues veus.

XI

La botiga d'un manyà,
i la del senyor Jaume particularment, és sempre alegre, diguin el que vulguin els qui no hi entenen. Potser no siguin presentadores ni boniques aquelles parets fumades, que la calç s'hi desenganya, cobertes amb models de sanefes per al balcó, gregues i encreuaments de reixes, patrons de floreis rovellats i feixos de barres per les reconades; ni la manxa suspesa a mig aire com un monstre rondinador amb la cadena penjant de l'orella, o com una guitarra per treure gemecs; ni aquella renglera de tenalles que volten la xemeneia amb les cames esteses i el bec obert, els malls amb

CAPÍTOL XI (pg.109-116)

La Tristeta i el Regalat ja fa tres mesos que formen una nova família, lluny del carrer d'en Malla. La Caterina els féu una visita i, com ja havia previst de bell antuvi abans del casament, s'adonà que la noia no era gens feliç. El seu marit, el Regalat, tenia un mal vici: s'emborratxava!

* * *

GRAVAT 11 (pg.109)

III: Interior d'una forja. Aquesta vegada, el gravat ens mostra la botiga d'un manyà fent feina, manxant el foc a la xemeneia i amb l'enclusa a punt de rebre el ferro calent i abatré'l a cops de mall. Dos nens se'l miren embadalits.

VII: a la meitat dreta de la part superior.

IX: predominen dues taques negres, a dalt i a baix, que corresponen al sostre i al terra, i la resta, el centre del gravat, és de tons més agrisats. Destaca la trama creuada ja sigui més densa o més transparent. Retornem a la forma primera de presentar el text a la part esquerra i el gravat a la dreta.

Aquest capítol és un dels tres que no acaben amb cul-de-llàntia perquè l'espai de la plana no ho permetia, però comença amb aquestes paraules:

La botiga d'un manyà,
i la del senyor Jaume.....
.....

XII

Com molts homes de curts coneixements, sense instrucció, amb aquesta rudesia nativa i exagerada, esquerpa a tota cultura en el tracte, que tria les formes i la manera de sentir més comuna i grossera amb preferència a la suau i prudent, desdenyant-la per afectada o fingida, el Regalat tenia, com tots els de la seva *laia*, aficions extremades, orgullosa admiració per a tot el que indiqués virilitat grossera o força brutal. La fama de vigorós i de valent la tenia adquirida, i entre els

CAPÍTOL XII (pg.117-126)

Com qualsevol persona, el Regalat té uns gustos i unes preferències que descobrim en aquest capítol:

...(...)...l'ideal seu, doncs, era no sols vèncer i humiliar tota fama, que en el Moll s'aixequés de fortalesa i de valentia, sinó a més a més, aquesta altra de no desdir i retre's davant de qualsevol atrevit que volgués contrapuntar-se a buidar ampolles de licor. (pg.119)

La pobra Tristeta no es veu res de bo amb aquell ximple.

• • •

GRAVAT 12 (pg.117)

III: Escena nocturna. Som de nou al Moll. Sota una mena de barraca, dos homes asseguts en unes banquetes xerren al voltant d'una taula on hi ha dos gots. A banda i banda de la tenda s'amunteguen varies saques i bocois de vi. És la nit i un llum illumina l'interior de la barraca. Al fons, treuen el cap els màstils dels vaixells. JAUME PLA va il·lustrar fidelment, amb el gravat que encapçala aquest capítol, les paraules d'EMILI VILANOVA:

Sota un tenderol de la "Riba" s'estaven conversant dos companys de la colla del Noble fent la guàrdia de nit, voltats de munts de sacs i paques de cotó, com tímuls feréstecs ombrejats per la fosca i per la negror de les lones enquitranades que cobrien les estibes. (pg.119)

VII: no hi ha signatura.

IX: és l'única estampa de tot el llibre que no està signada. Hi ha força barreja de línies rectes i corbes. L'encreuat, que domina arreu, és bastant irregular, sobretot en el cel on la heterogeneïtat de les seqüències li donen un aire misteriós i emboirat. La disposició entre part gravada i part escrita torna a ser la de la meitat superior pel gravat i la inferior pel text.

Com molts homes de curts coneixements, sense instrucció.....
.....

* * *

.....que no tastaven
res si la "noia" estava desganada! Sinó
que l'aprenent, de vegades,
deia mentides....

CAPÍTOL XIII (pg.127-134)

Al nou barri de ia Tristeta totes les dones xerraven del mateix. El Regalat s'havia embarcat cap a L'Ha-

XIII

Aquell tros del carrer de Lepant de la Barceloneta semblava una petita Arcàdia; les cases, totes iguals, germanes, d'un sol pis rematat amb cornisa i frontó de la mateixa motllura, balconet i finestres; a baix, el portal de la botiga, dues finestres gelosies a cada costat, que l'una era de la cuina, lluent com un mirall, coberta de rajoles de València mostrejades amb cireretes blaves, i l'altra, la del menjador, molt polit també, amb rajoles de dibuix més complicat de *tortellets* i combinacions geomètriques, i dos armaris reconers plens de pisa de Trieste. L'aviram rondava el carrer amb tota llibertat, atrafegada d'ací i d'allà amb el cap

vana i deixava abandonada la seva dona (després d'haver perdut un fill):

-Pobra xicota! ella sí que pot ben dir que si ha tingut l'home "guapo", no li han mancat penes al seu costat.

-Ai, filla! malaventurada la noia que no ha conegut mare. No, no l'hauria deixat casar amb aqueix trapella. Prou s'hauria informat, hauria remogut la terra per saber a qui donava la noia. ... Un minyó que tota la Barceloneta sabia que era un desenganyat, que tenia la flaca de la beguda, ... (pg.130-131)

* * *

GRAVAT 13 (pg.127)

III: Escena de carrer. Per la presència dels vaixells que es veuen al fons podem dir que encara ens trobem al Moll. Hi ha un grup de nou persones. En primer terme n'hi ha sis: tres dones i tres nens. La dona de l'esquerra porta un cistell i un mocador al cap. La del mig té els braços creuats. I la de la dreta, que està d'esquena, porta una nena al coll.

VII: a la meitat del lateral dret.

IX: hi ha alguna falla en el dibuix, principalment a les cames dels dos nens, que no corresponen gaire a la posició que tenen, i al braç de la dona que porta el cistell. Contrasten els tons foscos de les dones, aconseguits amb el creuament d'entalles, i la subtilesa de les veles i màstils dels vaixells, gravats amb línies molt primes i de factura superficial que gairebé no recullen tinta. La punta seca és a la part superior i el text a la inferior.

Novament el capítol acaba en forma de cul-de-llàntia a través de la degradació paulatina del text que es

ciou amb una sanefa. D'aquesta manera comença i finalitza aquest penúltim capítol:

*A*quell tros del carrer de Lepant de la Barceloneta semblava una petita Arcàdia;.....
.....

* * *

.....
*que aleshores, amb la Caterina, entrava
plorosa, i se'n pujaven a dalt,
voltant pel taulellet.*

CAPÍTOL XIV (pg.135-143)

*Q*ue la Tristeta ja vivia de nou al carrer d'en Malla era un fet, però la Tristeta s'estava morint i tenia tot el veïnat pendent.

Molts anys després, corria pel carrer d'en Malla i d'en Burgués, un home molt corbat, miserable-

XIV

Quins comptes alegres treia el senyor Jaume! La Caterina se l'escoltava sense dir res, alçant els ulls al cel i sospirant per tota resposta.

— Així que vingui el bon temps — deia —, llogaré una caseta a la Bonanova o per aquells contorns, i ens n'hi anirem tots tres a passar l'estiu. Jo cada dia pujaré allí a les cinc, i soparem plegats, al mig de l'hort, sota quatre canyes que arreglarem com una glorieta amb pàmpols, i amb un emparrat que sols deixarà veure el cel en peces menudes; i el sol hi baixarà garbellat,

ment vestit amb despulles d'altri, i amb mirar de qui no hi toca. Quan estava serè, les dones li feien guanyar algun quarto traginant càntirs d'aigua. (pg.142)

Era el Regalat que havia tornat de L'Havana sense ni un duro. La gent li preguntava:

*...què en vas fer de la Tristeta?...(...)...
-S'estava aquí; era la meua dona. Pobreta! jo la vaig matar: la gent ho diuen, ho diuen, ho diuen....-(pg.142-143)*

. . .

GRAVAT 14 (pg.135)

III: Interior. En un primer pla i enfocada de prop tenim una dona recolzada en un llit. Pel text i per la seva feso-mia podem afirmar que és la Tristeta. Té els braços dins del llit i el cabell deixat anar. La mirada perduda en l'infinit.

VII: a.s.e.

IX: és una punta seca molt sensible, on hi contrasta la fi-nor de la cara i dels cabells amb la forta ombra de la paret per entre la qual s'hi entreveuen els barrots de la capçalera del llit de fusta. JAUME PLA s'inspirà en la seva dona quan era malalta per fer aquesta estampa. De nou el dibuix és a la part alta de la planxa i el text a la baixa, just a la meitat.

Amb aquestes paraules comença aquest darrer capítol:

Quins comptes alegres treia el senyor Jaume! La
Caterina.....
.....

I amb aquestes acaba tota la novel·la:

.....i amb
el cap baix i el cos acotat, se n'a-
nava murmurant seguidament:

-Ho diuen, ho diuen...

El colofó ens explica d'on es van treure algunes de les il·lustracions així com l'any i el lloc on es va imprimir el llibre:

*Les il·lustracions
corresponents als capítols I, II i XI
han estat fetes amb l'ajuda de documents de l'època;
les dels capítols VI i VII, preses del natural.
Ha dirigit l'edició el mateix il·lustrador,
que estampà també els gravats.*

*El text fou imprès per la
Societat Aliança d'Arts Gràfiques
(S.A.D.A.G.)*

*

BARCELONA

Abril del mil nou-cents quaranta-set

A més de l'exemplar nº 60, la Biblioteca de Catalunya és propietària també d'un altre exemplar de Tristeta. Es tracta del nº 3 que, per lògica, potser l'hauríem d'haver analitzat abans però, donada la seva particularitat quant a proves, hem cregut convenient comentar primer l'exemplar ordinari per entendre ara millor els singulars.

Essent doncs el segon que estudiem, ens limitarem a citar només els trets diferencials respecte a l'anterior i mostrar allò que el singularitza.

FITXA ESPECÍFICA

E

E.1

Exemplar nº 3 (13).

E.2

1. Planxa d'una prova d'estat del llibre adossada a la contracoberta anterior.
2. Portadella.
3. Gravat del capítol II a tall de frontispici.
4. Portada.
5. Dues proves d'un retrat d'Emili Vilanova.
6. Justificació del tiratge.
7. Pròleg.
8. Text i il·lustracions.
9. Sèrie de proves addicionals constituïda per dos dibuixos.

una prova d'estat i quatre proves en estat definitiu.

9. Catàleg d'una exposició de gravats de Jaume Pla a la Galeria Syra de Barcelona, el 1947.

10. Colofó.

E.3

Biblioteca de Catalunya.

E.4

Llegat d'AGUSTÍ PEDRO PONS (any 1972) (14).

E.5

E.5.C: 255 x 200

E.5.F: 245 x 190

E.6

143 pg. illustr. + 19 pg. s.n.

E.7

14 gravats que illustren els 14 capítols + 10 proves addicionals formades per: 2 dibuixos, 1 prova d'estat i 7 proves en estat definitiu .

E.8

El llibre és fet amb paper Extra Blanc de la casa Guarro, però les proves addicionals varien de suport per la qual co-

sa ho farem constar en el seu moment, a l'hora de descriure les estampes. Alguns fulls porten la fil.G.

E.9

Les cobertes de l'exemplar són molt luxoses, amb tafilet de dos colors (granat i verd) i fil d'or. Al llom, en daurat, hi diu: EMILI / VILANOVA / TRISTETA / GRAVATS / DE / JAUME PLA / BARCELONA 1947.

Enganxat en el mateix llom ens trobem amb un paper de la Biblioteca amb les inscripcions: P.P/276. Això significa que el llibre pertany al llegat d'AGUSTÍ PEDRO PONS.

Les contracobertes també són de pell amb altres sanefes i incrustacions d'or. A la part superior de la contracoberta anterior hi ha, muntada amb la pell, la planxa d'una de les proves d'estat que conté el llibre i que després, a l'edició definitiva, no s'edità perquè era una remarca que formava part de la planxa del gravat del capítol X:

III: hi ha un paisatge amb unes cases formant un poble. En primer terme, a la dreta, hi tenim un arbre i a l'esquerra dos pallers.

IV: punta seca.

V: pl: 41 x 121.

VI: coure niquelat.

Les guardes del llibre són de seda.

El registre i la signatura de l'obra apareixen a la guarda del darrera: Reg. 401.930 / Sig. P.P 276.

L'exemplar ve guardat dins d'una capsa de cartró, oberta per un costat i folrada amb paper de guarda de tons rosats i granatosos.

ANÀLISI DE LES ILLUSTRACIONS

Les catorze proves que il·lustren la novel·la són bàsicament iguals. La diferència més notable rau en algunes ratlles afegides o tornades a marcar en algunes estampes. El gravador feia això perquè a mesura que s'anaven tirant les proves, les planxes s'alteraven un xic i es perdien alguns trets, factor molt probable sobretot en les puntes seques.

Gairebé totes aquestes proves porten paper bíblia, amb la filigrana La Gaviota, al davant, però n'hi ha algunes que el paper és de seda. Aquest paper s'ha alterat amb el temps i, en lloc de protegir els gravats, el que ha fet ha estat tacar-los i malmetre'ls amb la humitat.

PROVES ADDICIONALS

Abans de la portada ens trobem ja amb la primera estampa addicional del llibre, col·locada com a frontispici:

GRAVAT 2. CAPÍTOL II

P.1

V: ps: 170 x 120
pp: 180 x 130

VI: pp Japó, amb barbes a l'esquerra i a la part inferior, tallat prop dels bisells per les parts dreta i superior. Enganxat s/pp edició.

IX: no porta el text imprès. L'estampa està una mica tacada per la humitat. Hi ha el segell de la B.C. sobre el full. Aquest gravat actua a tall de frontispici per la seva situació, tot i que no estigui estampat directament a la contraportadella.

A la pàgina següent ja trobem la portada que és exactament igual que la de l'exemplar nº 60, llevat que ara porta el segell de la Biblioteca estampat al damunt.

Al dors hi ha anotat de nou el número de registre.

Dos més dels gravats addicionals de l'exemplar apareixen ara, abans del pròleg:

RETRAT D'EMILI VILANOVA

P.1

II: JAUME PLA

III: és un retrat d'Emili Vilanova amb el seu característic bigoti i el masclet. Els cabells ondulats, amb ratlla al mig. La mirada cap a la seva esquerra. Porta un corbatí i tan sols una línia ens suggereix l'americana (15).

IV: punta seca.

V: ps: 148 x 115, tirat a sang.

VI: pp Japó antic enganxat s/pp edició.

IX: és una punta seca molt delicada, més intensa en els cabells, bigoti, masclet i ulls, i més suau a la resta. La línia del coll de l'americana marca un ritme punyent en el dibuix. Tan sols hi ha una mica de fons, fet amb entalles entrecreuades, a esquerra i dreta del coll. Al davant hi ha un full de paper bíblia amb la fil. La Gaviota.

P.2

V: pp: 135 x 95, tirat a planxa perduda.

VI: pp Xina enganxat s/pp edició.

En acabar el llibre descobrim l'altra sèrie de proves i dibuixos que apareixen en el següent ordre: 2 dibuixos, 1 prova d'estat i 4 proves en estat definitiu.

Totes elles porten un full de paper de seda al davant i cap dels gravats duu el text imprès.

DIBUIX 1

- III: dibuix invertit del retrat d'EMILI VILANOVA que trobavem al principi del llibre.
IV: llapis i repassat amb vernís a l'hora de passar-lo a la planxa.
V: pp: 185 x 130.
VI: pp de seda enganxat s/pp edició.
IX: tret d'algunes ombres, el dibuix és gairebé igual que el gravat. Hi ha el segell de la B.C. estampat i el paper de seda que té al davant l'ha tacat molt.

DIBUIX 2

- III: estudi del dibuix per la planxa del capítol XIV.
IV: tinta negra.
V: pp: 160 x 165.
VI: pp brillantina enganxat s/pp edició.
IX: és només l'esbós del que serà el gravat, com una guia de les línies més principals. Porta marcat amb una ratlla les mides de la planxa i també el número "XIV", a la part inferior esquerra. El paper de seda del davant l'ha tacat considerablement. Al verso hi té estampat el segell de la B.C.

GRAVAT 10. CAPÍTOL X

P.E.1

- III: tenim davant nostre una estampa composta per tres gravats: un de principal al centre i dues remarques (superior i inferior). La superior correspon a la planxa que porta el llibre a la contracoberta.
A la part intermitja hi ha el gravat del capítol X, treballat ja com el definitiu, però sense la firma gravada a la planxa.
La tercera part, la inferior, ens mostra una cala amb un castell a l'esquerra i unes barquetes a la sorra que només treuen el morret. Al mig, dos arbres; i a la dreta, sense tenir res a veure amb la composició, hi ha el croquis del cap d'un gos.
- IV: punta seca.
V: ps: 244 x 125
r.s. ps:	47 x 125
gravat cent. ps:	167 x 125
r.i. ps:	30 x 125

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d. del gravat central.

VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e. del gravat central.

IX: les dues puntes seques superior i inferior no apareixen a la novel·la, són senzillament remarques que corresponen a paisatges de Tossa, on JAUME PLA s'estava quan feia Tristeteta.

Al voltant del gravat central, i fet amb la punta, hi ha unes ratlles que marquen el lloc on posteriorment es faran els bisells.

GRAVAT 1. CAPÍTOL I

P.1

VI: pp Japó antic "collé" s/pp edició.

IX: és una mica més fosc que el del llibre degut al netejat i a la textura del paper, molt satinat i sense gra. El paper Japó està tallat ran dels bisells per estampar-lo s/pp edició pel sistema "collé". Hi ha el segell de la B.C. a l'a.i.d.

GRAVAT 11. CAPÍTOL XI

P.1

VI: pp Japó antic "collé" s/pp edició.

IX: el paper Japó és tallat ran dels bisells i enganxat en el full del llibre en el moment de l'estampació.

P.2

V: pp: 172 x 95, tirat a planxa perduda per dalt i per l'esquerra.

VI: pp Xina enganxat s/pp edició.

IX: per l'esquerra no es veuen els bisells perquè s'ha tallat el paper. El gravat es veu tot, només hi manca l'espai del text. A l'a.i.d. hi ha el segell de la B.C.

GRAVAT 7. CAPÍTOL VII (16)

P.1

IX: la diferència d'aquesta prova amb la definitiva del llibre rau en que hi ha estampat el segell de la Biblioteca i que el full porta la fil.G.

* * *

Abans del colofó , i relligat amb els fulls del llibre, hi trobem el catàleg d'una exposició a la Galeria SYRA del passeig de Gràcia nº 43, on s'anuncia el següent:

DEL 3 AL 16 de mayo 1947 / J. PLA / expone las ilustraciones al buril y punta / seca para una edición de lujo de la novela / de ambiente barcelonés ochocentista / TRISTETA / de Emili Vilanova / con un prólogo de A. Vilanova. (17)

A dins, a la contracoberta hi diu:

El texto de esta edición ha / sido compuesto a mano e / impreso en los talleres de la / Sociedad Alianza de Artes / Gráficas (S.A. D.A.G.)

Al dors hi ha la primera plana del capítol IV, reduïda, i que hem reproduït en aquesta tesi.

* * *

L'exemplar que anem a comentar tot seguit és propietat de JAUME PLA i és un dels 5 EXEMPLARS DE COLLABORADOR nominat per a la seva esposa NORMA BACIN.

La distribució del llibre segueix l'ordre del punt G.3.1, però amb algunes variacions per ser un exemplar preferent. L'obra, enquadernada amb pell francesa i fil d'or amb les guardes de seda, es compon del següent:

1. Planxa adossada a la contracoberta anterior del llibre:

III: planxa del gravat del capítol XIV.
IV: punta seca.
V: pl: 170 x 120.
VI: coure niquelat.

2. Portadella.

3. Frontispici amb el retrat d'EMILI VILANOVA gravat a la punta seca:

V: ps: 148 x 115.
VI: pp Japó antic.
VII: Jaume Pla, ll., a. i. d.
VIII: "3/16", ll., a. i. e.

4. Portada.

5. Justificació del tiratge, on al peu hi diu:

EXEMPLAR DE COLLABORADOR
IMPRÈS PER A
NORMA BACIN COPPE
amb tot l'afecte del
(Jaume Pla, ll.)

6. Pròleg.
7. Text i gravats que l'illustraren.
8. Colofó.
9. Proves addicionals de l'exemplar de col·laborador estampades sense text i formant un total de: cinc dibuixos, trenta dues proves d'estat i vint-i-una proves en estat definitiu.

PROVES ADDICIONALS

Les proves addicionals que apareixen al final del l'exemplar les anirem citant i analitzant segons l'ordre de col·locació en el relligat del llibre:

14 proves en estat definitiu
(una de cada capítol)

En primer lloc veiem catorze proves, que corresponen a l'estat definitiu dels gravats que encapçalen cada capítol, tirats en paper de fil antic de diverses cases, alguns dels quals porten filigrana. JAUME PLA va estampar aquestes proves com un mostrari per guardar les marques d'aigua dels diferents fabricants de paper.

Cap d'aquestes proves porta el text imprès però l'estat de la planxa ja correspon al definitiu.

Citem a continuació aquelles proves estampades sobre papers que mostren la filigrana.

GRAVATS 3, 4 i 6. CAPÍTOLS III, IV i VI

IX: fil. A.ROMANÍ

GRAVAT 9. CAPÍTOL IX

IX: fil. ANT^e SERRA

GRAVAT 10. CAPÍTOL X

IX: fil. JOAN ALSINA

GRAVAT 12. CAPÍTOL XII

IX: filigrana il·legible perquè la tinta del gravat ho impedeix.

. . .

5 dibuixos a llapis sobre paper de l'edició

DIBUIX 1

III: fragment d'un carrer amb una arcada en primer terme.

VIII: "La via Layetana-73- 145 a 160 / Exposició gràfica de les vies desaparegudes", ll., al peu.

IX: el dibuix es deuria treure d'algun catàleg quan varen obrir la Via Laietana. Aquest dibuix no surt en cap gravat de l'edició corrent, ni tampoc d'aquest exemplar.

DIBUIX 2

III: tres homes vestits de l'època vuitcentista. Un d'ells porta una ampolla de vi.

IX: hi ha el número "X" i l'espai pel text marcat a l'esquerra. Tampoc aquest dibuix és al llibre. Al dors del full hi ha imprès un fragment de la novel·la Les coses benignes. JAUME PLA deuria aprofitar aquest paper per fer un estudi pel capítol X de Tristeta, però que després va refusar.

DIBUIX 3

- III: paisatge urbà d'uns terrats amb les torres d'una església: l'Església de Santa Maria del Mar de Barcelona.
IX: aquest dibuix s'assembla molt al del gravat del capítol VII, però varia un xic la disposició de les cases.

DIBUIX 4

- III: dibuix del gravat del capítol VI.
V: pp: 215 x 150.
VI: pp de dibuix enganxat s/pp edició.

DIBUIX 5

- III: croquis pel gravat del capítol XI, però amb més gent i amb un estudi de persones en diferents positures.
IX: el dibuix no apareix com a gravat que ilustra la novel·la. Al dors del full hi ha un altre dibuix que correspon al del capítol IV però sense la figura del Regalat, i més esquematitzat. Al dibuix, però, hi consta el número "VII".

. . .

2 proves del retrat d'Emili Vilanova

P.E.1

- IX: s.b. És un estat anterior al definitiu, però no porta cap numeració.

P.EN ESTAT DEFINITIU

- IX: bisellada com la del frontispici.

. . .

CAPÍTOL I

3 proves d'estat
1 prova en estat definitiu

P.E.1

V: ps: 197 x 121.
VI: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "2/2", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.s.(cap de nen).

P.E.2

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b, r.s. i fil.G. En aquesta prova hi ha més estalles que a l'anterior, per tant seria un segon estat i no pas un primer com consta aquí.

P.E.3

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.; pla (18), a la planxa, a.i.d.
VIII: "Estat definitiu", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b, increment en les remarques, fil.G. La prova ja és com la definitiva, però sense tallar.

P.EN ESTAT DEFINITIU

VI: pp Japó antic.
IX: fil.G.

. . .

CAPÍTOL II

2 proves d'estat
1 prova en estat definitiu

P.E.1

V: ps: 173 x 127
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.

VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.e., fil.G.

P.E.2

VII: Jaume Pla, ll., a.i.d.; pla, a la planxa, a.i.d.
VIII: "Estat definitiu", ll., a.i.e.
IX: s.b., r.e. Noves entalles a terra. Ja és com la definitiva però sense tallar.

P. EN ESTAT DEFINITIU

V : pp: 175 x 98, tirat a planxa perduda.
VI: pp Xina enganxat s/pp edició amb la fil.G.
IX: és ja com la definitiva però no es veu la pisada de la planxa perquè el paper Xina era d'una mida inferior.

. . .

CAPÍTOL III

2 proves d'estat

P.E.1

V: ps: 173 x 126.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., fil.G. En llapis hi ha escrit el número "I" a l'estampa, indicant el capítol. Aitrament, després JAU-
ME PLA col·locaria aquest estat al capítol III.

P.E.2

VII: Jaume Pla, ll., a.i.d.; pla, a la planxa, a.s.d.
VIII: "Estat definitiu", ll., a.i.e.
IX: s.b., fil.G. La prova és com la definitiva però encara està sense tallar. Hi ha espai de remarques, però no gravades, per això les mides de la pisada són com les de la P.E.1 i més grans que la definitiva.

. . .

CAPÍTOL IV

2 proves d'estat
1 prova en estat definitiu

P.E.1

V: ps: 173 x 124.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., fil. G.

P.E.2

VII: Jaume Pla, ll., a.i.d.; pla, a la planxa, a.i.d.
VIII: "1/1", ll., a.i.e.
IX: s.b., fil. G. Més entalles i més carregada de tinta que l'anterior.

P. EN ESTAT DEFINITIU

IX: fil.G.

• • •

CAPÍTOL V

2 proves d'estat

P.E.1

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., fil.G.

P.E.2

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "última prova abans d'acerar" (19), ll., a.i.e.
IX: s.b. Té més entalles que la prova anterior, però encara no és com la definitiva.

• • •

CAPÍTOL VI

3 proves d'estat

P.E.1

- V: ps: 172 x 124.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. Poc treball d'entalles encara.

P.E.2

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. Més entalles que a l'anterior. Aquesta prova correspondria a un segon estat ja que és posterior quant a treball al numerat "1/1" i citat per nosaltres com P.E.1.

P.E.3

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.; pla, a la planxa, lateral dret.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. La prova és com la definitiva, però sense tallar.

• • •

CAPÍTOL VII

2 proves d'estat

P.E.1

- V: ps: 172 x 123.
VII: Jaume Pla, ll., a.i.d.
VIII: "1er estat", ll., a.i.e.
IX: s.b.

P.E.2

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. Més entalles que l'anterior. La prova ja és com

la definitiva del llibre però sense tallar i sense la
firma a la planxa.

. . .

CAPÍTOL VIII

2 proves d'estat
2 proves en estat definitiu

P.E.1

V: ps: 169 x 122.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b.

P.E.2

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. La diferència amb la prova anterior rau en que
ara hi ha més entalles.

P. EN ESTAT DEFINITIU 1

VI: pp Japó nacrat.
VII: pla, a la planxa, a.i.d.

P. EN ESTAT DEFINITIU 2

VI: pp Japó antic.
VII: pla, a la planxa, a.i.d.
IX: estampat i enganxat en el mateix moment de la impres-
sió pel sistema "collé" s/pp edició.

. . .

CAPÍTOL IX

1 prova d'estat

P.E.1

- V: ps: 204 x 122.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.i.(fruites), fil.G. La prova encara no és com la definitiva.

* * *

CAPÍTOL X

2 proves d'estat

P.E.1

- V: ps: ? x 125, tirat a planxa perduda.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d., dins la pisada i damunt de les remarques.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.s.(paisatge de Tossa), r.i.(cap de gos).Aquesta planxa la trobavem ja a l'exemplar nº 3 de la B.C.

P.E.2

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d., dins la pisada i damunt de les remarques.
VIII: "Estat definitiu", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.s. i r.i. Noves entalles i noves remarques. Tirat a planxa perduda per la part de dalt. La prova ja és com la definitiva però amb remarques i sense la firma a la planxa.

CAPÍTOL XI

4 proves d'estat
1 prova en estat definitiu

P.E.1

- V: ps: 177 x 122.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.s.(caps de nena i tors de noi).

P.E.2

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. Noves remarques superiors i més entalles. En realitat aquest seria un segon estat ja que la prova és posterior a l'anterior per l'increment de treball. Per això nosaltres la citem com a P.E.2.

P.E.3

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., fil.G. Noves entalles, sobretot al terra;r.s.

P.E.4

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.; pla, a la planxa, a la part superior.
VIII: "Ultima prova abans d'acerar" (20), llapis tinta, al peu.
IX: s.b., fil.G., r.s. Noves entalles. Ja és com la definitiva però sense tallar.

P. EN ESTAT DEFINITIU

- V: pp: 170 x 95, tirat a planxa perduda.
VI: pp Xina enganxat s/pp edició.
VII: a la planxa, com la definitiva.
IX: la prova ja és en estat definitiu però no es veu la pisada de la planxa perquè el paper Xina tenia aquestes mides.

• • •

CAPÍTOL XII

2 proves d'estat

P.E.1

- V: ps: 195 x 125.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.s.(caps d'home).

P.E.2

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b, r.s. Noves entalles. Ja és com la definitiva però sense tallar.

* * *

CAPÍTOL XIII

2 proves d'estat

P.E.1

- V: ps. 170 x 124.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1er estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., fil.G.

P.E.2

- VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "2on estat", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b. Noves entalles al fons. Els vaixells abans no hi eren. La prova encara no es configura com la definitiva.

* * *

CAPÍTOL XIV

2 proves d'estat

P.E.1

- V: ps: 177 x 127.
VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.
VIII: "1/1", llapis tinta, a.i.e.
IX: s.b., r.e. i r.s.

P.E.2

VII: Jaume Pla, llapis tinta, a.i.d.; pla, a la planxa, a.s.e

VIII: "ultima prova abans d'acerar" (21), llapis tinta, a.i.e.

IX: s.b., r.e. i r.s. Noves entalles al fons. La figura és igual que a la prova anterior. La prova ja és com la definitiva però sense tallar les remarques.

* * *